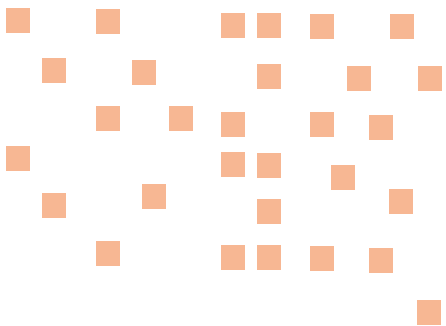

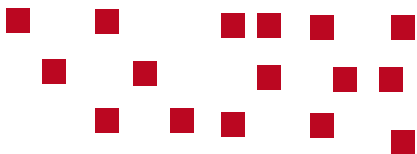
ARMENIA

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

Sytuacja bezpieczeństwa i zagrożenia
dla ludności cywilnej

DPU-WIKP-424/334/2024
28.05.2024

TREŚĆ ZLECENIA

Proszę o informację na temat sytuacji bezpieczeństwa w Armenii.

INFORMACJE DEMOGRAFICZNE

Ludność: ok 3 mln. ^[1]

Skład etniczny: Ormianie - 98,1%, Kurdowie - Jazydzi - 1,1%, Inni - 0,8%. ^[2]

Skład religijny: członkowie Ormiańskiego Kościoła Apostolskiego – 95,2%, inni chrześcijanie – 1,6%, wyznawcy innych religii – 0,9%, ateści i osoby areligijne – 2,3%. ^[3]

USTRÓJ I SYTUACJA POLITYCZNA

USTRÓJ

Współcześnie Armenia powstała jako niepodległe państwo w 1991 r. w wyniku rozpadu ZSRR. Od czasu powstania przeszła transformację ustrojową od systemu prezydenckiego do demokracji parlamentarnej. ^[4]

PODZIAŁ ADMINISTRACYJNY

Pod względem terytorialno-administracyjnym Armenia podzielona jest na 11 prowincji (arm. *marz*): Aragatsotn, Ararat, Armavir, Gegharkunik, Kotayk, Lorri, Shirak, Syunik, Tavush (Tawusz), Vayots Dzor, Yerevan (Erywań). ^[5]

¹ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

² CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

³ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

⁴ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

⁵ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

Mapa. Podział administracyjny Armenii. [6]

STRUKTURA WŁADZY

Głowa państwa. Głową państwa jest prezydent Armenii. Jest on wybierany przez parlament w tajnym głosowaniu na okres 7 lat. Prezydentem może być każda osoba, po ukończeniu 40-go roku życia, która przez ostatnie sześć lat miała wyłącznie obywatelstwo Armenii i stale zamieszkiwała na terytorium Armenii. Kandydat na prezydenta powinien otrzymać co najmniej jedną czwartą głosów wśród ogólnej liczby deputowanych. Prezydent może sprawować swoją funkcję tylko jedną kadencję (art. 123-127 Konstytucji). [7]

03.03.2022 r. 71 spośród 101 deputowanych wybrało na prezydenta Republiki Armenii **Wahagna Chaczaturiana**, zaproponowanego przez rządzącą partię „Umowa Społeczna”. Opozycja parlamentarna nie uczestniczyła w wyborach prezydenta, w ramach protestu przeciwko ekipie rządzącej krajem. [8][9]

⁶ CIA, Location Maps, Armenia transportation, 2002, https://www.cia.gov/static/eba5426f0b87bd8b54a364202d0240bb/armenia_transportation.jpg

⁷ National Assembly of the Republic of Armenia, Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>

⁸ Caucasian Knot, Vaagn Khachatryan izbran prezidentom Armenii, 03.03.2022, <https://kavkaz-uzel.eu/articles/373810/>

⁹ Hetq.am., Vaagn Khachatryan stal pyatym prezidentom Armenii, 03.03.2022, <https://hetq.am/ru/article/141803>

Rząd i premier. Najwyższym organem władzy wykonawczej jest Rząd Republiki Armenii. Zgodnie z prawem ormiańskim, premiera rządu Republiki Armenii mianuje prezydent, po wcześniejszym wyborze premiera przez ormiański parlament. ^[10]

08.05.2018 r., w następstwie protestów opozycji i osiągniętego później porozumienia między Republikańską Partią Armenii i opozycją, premierem Armenii został reprezentujący mniejszość parlamentarną **Nikol Paszynian**. ^[11]

18.11.2020 r. premier Nikol Paszynian wziął na siebie odpowiedzialność za wynik sześciotygodniowej wojny (27.09-10.11.2020), w wyniku której doszło do znacznych strat terytorialnych na rzecz Azerbejdżanu w Górskim Karabachu (Arcachu). Zapowiedział jednocześnie, że nie złoży dymisji oraz nie zgodzi się na przyspieszone wybory parlamentarne. ^[12]

25.02.2021 r. doszło do próby wojskowego zamachu stanu, kiedy generałowie wezwali premiera do ustąpienia. Nie zważając na sytuację, Paszynian utrzymał się u władzy, jakkolwiek uznał konieczność potwierdzenia legitymacji swoich rządów na drodze przedterminowych wyborów. ^[13] Po wyborach, które odbyły się 20.06.2021 r. objął funkcję p.o. premiera Armenii, a od 02.08.2021 r. - premiera. ^{[14][15]}

Parlament i wybory parlamentarne. Władzę ustawodawczą w Armenii sprawuje jednoizbowe Zgromadzenie Narodowe (Parlament) Republiki Armenii (orm. Azgayin Zhoghov). Parlament Republiki Armenii powinien się składać co najmniej ze 101 deputowanych, obecnie posiada 107 deputowanych. Zgromadzenie Narodowe Republiki Armenii wybierane jest w proporcjonalnym systemie wyborczym, na 5-letnią kadencję (art. 88-93 Konstytucji). ^[16]

20.06.2021 r. w Armenii odbyły się przedterminowe wybory parlamentarne. Partia **Umowa Społeczna (Civil Contract)** premiera Nikoła Paszyniana uzyskała 53,9% głosów, co umożliwiło jej samodzielne utworzenie rządu. Kolejne miejsca zajęły:

- **blok Armenia (Armenia Alliance)**, firmowany przez byłego (1998–2008) prezydenta Roberta Koczariana, w którego skład weszła partia Dasznakcutiun - 21%,
- **blok Mam Zaszczyt (I Have Honor Alliance)**, utworzony przez byłą rządzącą Republikańską Partią Armenii - 5,2%,
- partia **Kwitnąca Armenia (Prosperous Armenia)** oligarchy Gagika Carukiana - 3,9% (nie weszła do parlamentu).

¹⁰ National Assembly of the Republic of Armenia, Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>

¹¹ Caucasian Knot, Pashinyan Nikol Vladimirovich, 26.05.2021, <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/205141/Parliament.am>

¹² Ochman K., Premier Armenii obiecuje wstrząsnąć gabinetem i dalej kierować rządem, 18.11.2020, <https://kierunekkaukaz.pl/2020/11/18/premier-armenii-obiecuje-wstrzasnac-gabinetem-i-dalej-kierowac-rzadem/>

¹³ OSW, Powojenne rozliczenia. Kryzys polityczny w Armenii, 29.04.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-04-09/powojenne-rozliczenia-kryzys-polityczny-w-armenii>

¹⁴ Tass, Premier Armenii i chleny kabmina prinesli prislyagu, 10.09.2021, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/12357587>

¹⁵ OSW, Górecki W., Armenia: Kontestowany sukces Paszyniana, 21.06.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-06-21/armenia-kontestowany-sukces-paszyniana>

¹⁶ National Assembly of the Republic of Armenia, Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>

W głosowaniu wzięło udział 49,4% z około 2,6 mln uprawnionych. Obecny podział mandatów: Umowa Społeczna - 71 mandatów, blok Armenia - 29 mandatów, blok Mam Zaszczyt - 7 mandatów; 69 mężczyzn i 38 kobiet (35,5% składu parlamentu).^[17]

SYSTEM PRAWNY

System prawa cywilnego (opartego na kodeksach i ustawach).^[18]

KARA ŚMIERCI

W 1997 r. Zgromadzenie Narodowe (Parlament) Republiki Armenii ogłosiło moratorium na wykonywanie kary śmierci. W 2003 r. zapis o stosowaniu kary śmierci został wykreślony z Kodeksu Karnego Republiki Armenii. Obecnie najwyższym wymiarem kary w Armenii jest dożywotnie więzienie.^[19]

SYTUACJA BEZPIECZEŃSTWA

CHARAKTERYSTYKA SYTUACJI BEZPIECZEŃSTWA

Armenia od 1992 r. była członkiem Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, OUBZ (ang. Collective Security Treaty Organization, CSTO), prorosyjskiego sojuszu militarnego. Jednak od końca 2023 r. przestała brać udział we wspólnych ćwiczeniach i zrezygnowała z obsadzenia kierowniczych stanowisk w tej organizacji. W lutym 2024 r. premier Nikol Paszynian oświadczył, że członkostwo Armenii w OUBZ jest zamrożone, a w maju dodał, że dwa państwa członkowskie OUBZ pomagały Azerbejdżanowi w przygotowaniach do operacji wojskowych w Górskim Karabachu we wrześniu 2023 r.^[20] W czerwcu 2024 r. Paszynian zadeklarował plan opuszczenia OUBZ.^[21]

Armenia pozostaje w stanie faktycznego konfliktu z Azerbejdżanem już od 1987 r. Jego głównym polem jest Górski Karabach oraz obszary go otaczające, będące *de iure* częścią Azerbejdżanu (była autonomia w ramach Azerbejdżańskiej SRR), a jeszcze do niedawna *de facto* nieformalnym protektoratem Armenii, która zapewniała nieuznawanej Republice Górskiego Karabachu (RGK) wsparcie wojskowe i reprezentowała ją w rozmowach pokojowych. Zawieszenie broni między stronami konfliktu było regularnie naruszane, przede wszystkim w strefie konfliktu

¹⁷ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

¹⁸ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

¹⁹ Amnesty International, Death Sentences and Executions 2020, 04.2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2049793.html>

²⁰ TVP Wilno, Armenia planuje opuszczenie prorosyjskiego sojuszu militarnego OBUZ, 13.06.2024, <https://wilno.tvp.pl/78069884/armenia-planuje-opuszczenie-prorosyjskiego-sojuszu-militarnego-oubz>

²¹ TVP World, Armenia to quit Russia-led military alliance amid escalating tensions with Russia, 13.06.2024, <https://www.tvp.pl/tvpworldcom/kategorie/politics/armenia-to-quit-russialed-military-alliance-amid-escalating-tensions-with-moscow/78071635>

karabaskiego, sporadycznie także na granicy między Armenią i Azerbejdżanem. ^{[22][23][24][25]}

We wrześniu 2020 r. wybuchła II wojna karabaska zakończona po sześciu tygodniach kolejnym porozumieniem zawartym 09.11.2020 r. Premier Armenii - Nikol Paszynian oraz prezydenci: Azerbejdżanu - Ilham Alijew i Rosji - Władimir Putin podpisali „oświadczenie” o wstrzymaniu walk w rejonie konfliktu karabaskiego. Na jego podstawie Azerbejdżan przejął kontrolę nad ok. 75% terytoriów dotychczas kontrolowanych przez Ormian w RGK, tj. okręgi: Agdam, Kalbajar i Lachim oraz południową część Górskiego Karabachu, włącznie z miastem Susza. ^{[26][27][28]}

Azerbejdżan uzyskał także pozwolenie na połączenie komunikacyjne między terytorium Azerbejdżanu z Nachiczewanem (tzw. korytarz zangezurski), przebiegający przez terytorium Armenii, na który Armenia wcześniej nie wyrażała zgody. Utworzony został też korytarz lacyński łączący Górski Karabach z terytorium Armenii. Bezpieczeństwo ruchu gwarantować miał Azerbejdżan oraz kontyngent rosyjskich sił pokojowych, który na mocy porozumienia miał stacjonować w regionie przez pięć lat, z możliwością przedłużenia tego okresu na kolejne okresy pięcioletnie. Dokument nie wspominał o statusie Górskiego Karabachu. ^[29]

W kolejnych miesiącach Azerbejdżan stosował presję polityczną i militarną (walki przygraniczne i ostrzały pozycji ormiańskich we wrześniu 2022 r.), a także od 12.12.2022 r. rozpoczął blokadę korytarza lacyńskiego. Blokadę mieli ustanowić lokalni „aktywiści ekologiczni”, żądający zgody na monitoring złóż metali szlachetnych. Blokowanie drogi spowodowało poważne utrudnienia w dostawach żywności, sprzętu medycznego oraz leków i innych niezbędnych produktów do Górskiego Karabachu. Dodatkowo Azerbejdżan dokonywał przerw w dostawach energii, skutkujących m.in. zamknięciem szkół i innych instytucji. Mimo protestów miejscowej ludności wobec stacjonującego tam „pokojowego” kontyngentu rosyjskiego, a także protestów ze strony władz Armenii i oskarżeń o niewypełnianie przez niego swoich funkcji, Rosja nie podjęła żadnych działań. Nie wyraziła również zgody na misję ONZ, która miałaby zbadać sytuację humanitarną w regionie. Blokada trwała 9 miesięcy. ^[30]

19.09.2023 r. Azerbejdżan rozpoczął „lokalną operację antyterrorystyczną” w okolicach Górskiego Karabachu, której celem miało być „stłumienie prowokacji na dużą skalę (rzekome ostrzelanie azerskich posterunków przy linii kontaktu i wybuch

²² OSW, Eskalacja napięcia w Górskim Karabachu, 28.03.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-28/eskalacja-napiecia-w-gorskim-karabachu>

²³ OSW, Armenia-Azerbejdżan: nowe walki wokół Górskiego Karabachu, 18.11.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-11-18/armenia-azerbejdzan-nowe-walki-wokol-gorskiego-karabachu>

²⁴ Caucasian Knot, Karabakh: bad_peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war

²⁵ OSW, Wojna czterodniowa w Górskim Karabachu, 06.04.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-04-06/wojna-czterodniowa-w-gorskim-karabachu>

²⁶ Caucasian Knot, Karabakh: bad_peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war

²⁷ PISM, Rosyjski rozejm - perspektywy konfliktu o Górski Karabach, 30.11.2020, <https://www.pism.pl/file/160a50e5-916e-4fcd-b3d3-1c157adc6561>

²⁸ Przegląd Geopolityczny, Nogalski S., Przyczyny wojny o Górski Karabach i jej wyniki, <https://przeglad.org/wp-content/uploads/2021/10/XXXVII-04-Nogalski.pdf>

²⁹ OSW, Górecki W., Strachota K., Niewypowiedziana wojna. Nowy etap konfliktu azerbejdżańsko-armeńskiego, 06.03.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-03-06/niewypowiedziana-wojna-nowy-etap-konfliktu-azerbejdzansko>

³⁰ OSW, Górecki W., Blokada korytarza lacyńskiego. Górski Karabach wprowadza kartki na żywność, 17.01.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-01-17/blokada-korytarza-laczynskiego-gorski-karabach-wprowadza-kartki-na>

dwóch ormiańskich min) i wypchnięcie ormiańskiego wojska z azerskich terytoriów”, a także „przywrócenie porządku konstytucyjnego”. Azerowie ostrzelali Stepanakert oraz zaatakowali z lądu i powietrza obiekty wojskowe Republiki Górskiego Karabachu. ^[31]

Siły azerskie w ciągu dwóch dni rozbiły siły nieuznawanej Republiki Górskiego Karabachu. Premier Nikol Paszynian w orędziu do narodu potępił atak ze strony Azerbejdżanu i ostrzegł przed możliwymi czystkami etnicznymi. Odrzucił jednocześnie oskarżenia Azerbejdżanu o obecność wojskową w Górskim Karabachu i zapewnił, że Armenia nie da się wciągnąć w konflikt. W tym samym czasie MSZ Armenii bezskutecznie domagało się wypełnienia przez siły rosyjskie w Górskim Karabachu zobowiązań dotyczących zagwarantowania przestrzegania rozejmu. Rosyjski kontyngent pokojowy zajął bierną postawę wobec działań Azerbejdżanu. 19.09.2023 r. rozpoczęły się burzliwe (tłumione przez siły porządkowe) manifestacje w Erywaniu, zarówno o charakterze antyrządowym, jak i *antyrosyjskim* (zarzuty o bierność). ^[32]

28.09.2023 r. prezydent Republiki Górskiego Karabachu **Samwel Szahramanian** podpisał dekret rozwiązujący to parapaństwo z dniem 01.01.2024 r. Pomimo incydentów i punktowych oznak sprzeciwu wobec kapitulacji ze strony karabaskich wojskowych nie posiadali oni zdolności militarnych do prowadzenia symetrycznego oporu względem działań Azerbejdżanu. ^[33]

Według Baku, Górski Karabach wraz z jego ludnością ma być zintegrowany z Azerbejdżanem. Ormianie mają zachować indywidualne prawa ludności miejscowej i być traktowani jak inne mniejszości etniczne. ^[34] Jednakże całkowity brak zaufania Ormian do Azerbejdżanu, brak gwarancji przestrzegania prawa i lęk przed prześladowaniami spowodował potężny exodus ludności ormiańskiej. Wskutek działań Azerbejdżanu Górski Karabach opuściło ponad 100 tys. zamieszkujących tam Ormian. Do 06.11.2023 r. Urząd ds. Migracji i Obywatelstwa zarejestrował 101 848 uchodźców. Region opuściła praktycznie cała ormiańska populacja, z wyjątkiem jednostek, w tym głównie osób starszych, chorych i niepełnosprawnych, do których dostęp ma Czerwony Krzyż. Uchodźcy ormiańscy z Górskiego Karabachu przedostali się do Armenii, gdzie pomoc zagwarantował im rząd Armenii oraz krajowe i międzynarodowe organizacje humanitarne. ^{[35][36]}

³¹ OSW, Strachota K., Trzecia wojna karabaska, 23.09.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-09-19/trzecia-wojna-karabaska>

³² OSW, Strachota K., Trzecia wojna karabaska, 23.09.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-09-19/trzecia-wojna-karabaska>

³³ OSW, Strachota K., Koniec Górskiego Karabachu. Polityczne trzęsienie ziemi na Kaukazie Południowym, 28.09.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-09-28/koniec-gorskiego-karabachu-polityczne-trzesienie-ziemi-na-kaukazie>

³⁴ OSW, Strachota K., Koniec Górskiego Karabachu. Polityczne trzęsienie ziemi na Kaukazie Południowym, 28.09.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-09-28/koniec-gorskiego-karabachu-polityczne-trzesienie-ziemi-na-kaukazie>

³⁵ OSW, Strachota K., Koniec Górskiego Karabachu. Polityczne trzęsienie ziemi na Kaukazie Południowym, 28.09.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-09-28/koniec-gorskiego-karabachu-polityczne-trzesienie-ziemi-na-kaukazie>

³⁶ UNHCR, Armenia Emergency Refugee Response Inter-Agency Update 31 October – 7 November 2023, <https://reliefweb.int/report/armenia/armenia-emergency-refugee-response-inter-agency-update-31-october-07-november-2023>

Jesienią 2023 r. między Armenią i Azerbejdżanem trwały rozmowy pokojowe, które nie przyniosły żadnych trwałych rozwiązań. Azerbejdżan odmówił udziału w mediacjach zarówno Unii Europejskiej, jak i Stanom Zjednoczonym. ^{[37][38]}

Do chwili obecnej nie rozwiązano następujących spornych zagadnień: 1) wzajemnego uznania integralności terytorialnej; 2) demarkacji i delimitacji granicy oraz 3) odblokowania szlaków komunikacyjnych, w tym tzw. zangezurskiego korytarza transportowego, łączącego tzw. Azerbejdżan właściwy z jego eksklawą Nachiczewanem, a dalej z Turcją i Europą. Armenia sprzeciwia się żądaniom Azerbejdżanu, aby uczynić eksterytorialnym tzw. korytarz zangezurski. Podkreśla, że godzi się na jego otwarcie jedynie z zastrzeżeniem zachowania pełnej kontroli nad nim. Jednocześnie Paszynian przedstawił jesienią 2023 r. propozycję alternatywną wobec azerbejdżańskich żądań, która zakłada otwarcie armeńskich granic z Turcją i Azerbejdżanem, zamkniętych od czasu tzw. pierwszej wojny karabaskiej (1992–1994). Zgodnie z armeńską koncepcją, wszystkie państwa w regionie na zasadzie wzajemności i równości mogłyby korzystać z dróg i połączeń kolejowych u sąsiadów, które jednak pozostawałyby pod jurysdykcją tego podmiotu, na terenie którego się znajdują, co wyklucza jakąkolwiek eksterytorialność szlaków. Propozycja Paszyniana nie spotkała się jednak z pozytywną reakcją Azerbejdżanu i Turcji. ^[39]

W reakcji na niespodziewane i ultymatywne żądanie Baku (groźba nowej wojny), 24.05.2024 r. Armenia ostatecznie przekazała Azerbejdżanowi cztery wsie w prowincji Tawusz (Baghanis Ayrum, Asagi Eskipara, Heyrimli i Kizilhacili), od ponad trzech dekad kontrolowane przez Ormian. ^{[40][41]}

19.06.2024 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Armenii wydało oświadczenie, w związku z groźbami ze strony Baku odnośnie dostarczania Armenii przez Francję samobieżnych systemów artyleryjskich CAESAR. W oświadczeniu tym zapewniło o uznawaniu integralności terytorialnej swoich sąsiadów oraz wezwało Azerbejdżan do zaprzestania okupowania 30 wiosek na terytorium Armenii. Jednocześnie zaapelowało o wsparcie ze strony społeczności międzynarodowej, wyrażając obawę, że Azerbejdżan może rozpocząć nową agresję przeciwko Republice Armenii po szczycie COP29 w Baku w listopadzie 2024 r. ^{[42][43]}

³⁷ France 24, Azerbaijan rejects Armenia peace talks in US over Washington's 'biased remarks', 16.11.2023, <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20231116-azerbaijan-rejects-armenia-peace-talks-in-us-over-washington-s-biased-remarks>

³⁸ Studium Europy Wschodniej UW, Azerbejdżan zaproponował Armenii spotkanie na granicy państwowej, 23.11.2023, <https://studium.uw.edu.pl/azerbejdzan-zaproponowal-armenii-spotkanie-na-granicy-panstwowej/>

³⁹ PISM, Perspektywy armeńsko-azerbejdżańskich rozmów pokojowych, 08.05.2024, <https://www.pism.pl/publikacje/perspektywy-armensko-azerbejdzanskich-rozmow-pokojowych>

⁴⁰ OSW, Azerbejdżan 2024: zawrót głowy od sukcesów, 04.06.2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-06-04/azerbejdzan-2024-zawrot-glowy-od-sukcesow>

⁴¹ Politico, Hayden J., Armenia agrees to return 4 villages to Azerbaijan, 20.04.2024, <https://www.politico.eu/article/armenia-agree-return-4-village-azerbaijan/>

⁴² Ministry of Foreign Affairs of Armenia, Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Armenia, 19.06.2024, https://www.mfa.am/en/interviews-articles-and-comments/2024/06/19/mfa_statement/12700

⁴³ ArmInfo, Mkrthyan M., Official Baku's reaction to military-technical cooperation between Armenia and France is puzzling - Yerevan, 19.06.2024, https://arminfo.info/full_news.php?id=84523&lang=3

USTAWODAWSTWO SPECJALNE

Nie wprowadzono ustawodawstwa specjalnego, aczkolwiek rząd Armenii zagwarantował ustawowo uchodźcom z Górskiego Karabachu ochronę tymczasową (na rok), uznając ich za uchodźców. ^{[44][45]}

SYTUACJA LUDNOŚCI CYWILNEJ

Według danych ACLED, w 2022 r. w Armenii w różnego rodzaju incydentach śmierć poniosło 11 cywilów, z kolei w 2023 r. odnotowano 1 ofiarę wśród osób cywilnych (nie licząc tych, które poniosły śmierć na terytorium Górskiego Karabachu, *de iure* stanowiącego część Azerbejdżanu), zaś w pierwszym kwartale 2024 r. w ogóle nie odnotowano ofiar cywilnych. W całym okresie od 2022 do kwietnia 2024 r. najbardziej niebezpiecznym dla cywilów regionem była prowincja Syunik, pojedyncze incydenty miały miejsce również w Shirak, Gegharkunik, Vayotz Dzor. Incydenty w 2022 r., które stanowiły największe zagrożenie dla cywilów związane były z pojedynczymi starciami zbrojnymi, atakami i ostrzałem artyleryjskim ze strony wojsk azerbejdżańskich oraz wybuchami min. W 2023 r. dominowały zaś pojedyncze ataki. W pierwszym kwartale 2024 r. nie odnotowano żadnych incydentów, które stanowiłyby zagrożenie dla ludności cywilnej. ^[46]

Wskutek militarnej akcji Azerbejdżanu jesienią 2023 r. oraz kapitulacji Republiki Górskiego Karabachu we wrześniu 2023 r., region ten opuściło do Armenii ponad 100 tys. osób – niemal cała populacja Ormian z Górskiego Karabachu. ^[47]

Baku wezwało Ormian z Górskiego Karabachu do pozostania i integracji ze społeczeństwem azerbejdżańskim, zaznaczając jednocześnie, że respektuje ich indywidualne i osobiste decyzje o wyjeździe. ^[48] Azerbejdżan oświadczył również, że zagwarantuje prawa i bezpieczeństwo Ormianom z Karabachu w taki sam sposób, jak każdej innej mniejszości etnicznej w Azerbejdżanie. ^[49]

Jednocześnie Azerbejdżan wystawił listy gończe za ponad 300 „ormiańskimi separatystami” – są to przede wszystkim byli i obecni przedstawiciele władz i sił zbrojnych RGK (dokonano już kilku aresztowań). ^[50] Proces ucieczki Ormian z Górskiego Karabachu oraz sytuację osób, które zdecydowały się pozostać w tym

⁴⁴ UNHCR, Armenia Emergency Refugee Response Inter-Agency Update, 20 October – 30 October 2023, <https://reliefweb.int/report/armenia/armenia-emergency-refugee-response-inter-agency-update-20-october-30-october-2023>

⁴⁵ Armenpress, Armenia grants Temporary Protected Status to forcibly displaced persons in Nagorno Karabakh, 26.10.2023, <https://armenpress.am/eng/news/1122869.html>

⁴⁶ Opracowanie własne WIKP na podstawie danych ACLED i Open Street Map, 21.06.2024.

⁴⁷ OSW, Górecki W., Exodus Ormian z Górskiego Karabachu, 03.10.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-10-03/exodus-ormian-z-gorskiego-karabachu>

⁴⁸ UN, Karabakh emergency escalated, thousands still pouring into Armenia: UN Agencies, 29.09.2023, <https://news.un.org/en/story/2023/09/1141662>

⁴⁹ UK Parliament, What is happening in Nagorno-Karabakh?, 28.09.2023, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9862/>

⁵⁰ OSW, Górecki W., Exodus Ormian z Górskiego Karabachu, 03.10.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-10-03/exodus-ormian-z-gorskiego-karabachu>

regionie monitoruje Specjalny Doradca Sekretarza Generalnego ONZ ds. Zapobiegania Ludobójstwu.^[51]

Na terenie Armenii realizowanych jest wiele programów pomocowych dla uchodźców z Górskiego Karabachu. Ich koordynacją zajmuje się grupa robocza, której przewodzi wicepremier rządu. Spotkania międzysektorowych i sektorowych grup roboczych odbywają się co tydzień, z udziałem rządu, ONZ, organizacji pozarządowych (Non-Governmental Organization, NGO), międzynarodowych organizacji pozarządowych (International NGO, INGO), organizacji opierających się na społecznościach lokalnych (Community-Based Organization, CBO), organizacji prowadzonych przez samych uchodźców (Refugee-Led Organization, RLO) i innych partnerów rozwojowych świadczących usługi we wszystkich lokalizacjach, gdzie przyjmowani są uchodźcy. Uchodźcy mogą ubiegać się m.in. o udział w programach organizowanych przez Ministerstwo Pracy i Spraw Socjalnych oraz korzystać z podstawowej opieki zdrowotnej i systemu edukacji.^{[52][53]}

ZAGROŻENIA DLA CYWILÓW ZWIĄZANE Z KONFLIKTEM ZBROJNYM

DZIAŁANIA WOJENNE

W chwili obecnej na terytorium Armenii nie występują tego typu zagrożenia.

Natomiast jeśli chodzi o konflikt w Górskim Karabachu, to w wyniku ofensywy wojsk azerbejdzańskich w tym regionie (*de iure* nienależącym do Armenii) w dniach 19-20.09.2023 r. śmierć poniosło ok. 220 Ormian, w tym ok. 20 cywilów. Dodatkowo, ponad 220 cywilów zginęło, 50 uznano za zaginionych, a kilkuset zostało rannych w wyniku wybuchu paliwa na stacji benzynowej w Stepanakercie w dniu 25.09.2023 r., w trakcie ewakuacji z Górskiego Karabachu do Armenii. Ostatnie z opisywanych zdarzeń było najprawdopodobniej wypadkiem, a nie zamierzonym działaniem jednej ze stron konfliktu.^[54]

DZIAŁANIA PARTYZANCKIE

Brak jest informacji odnośnie tego typu działań.

DZIAŁANIA ODWETOWE

Brak jest informacji o tego typu działaniach.

Uchodźcy ormiańscy pozostawili w Górskim Karabachu cały swój dorobek życia i pokoleń. Brak jest informacji o celowym niszczeniu infrastruktury. Rząd Azerbejdżanu oświadczył, że cywile i infrastruktura cywilna nie były celem ataków. Ministerstwo Spraw Zagranicznych stwierdziło, że Azerbejdżan jest "w pełni

⁵¹ UN, Karabakh emergency escalated, thousands still pouring into Armenia: UN Agencies, 29.09.2023, <https://news.un.org/en/story/2023/09/1141662>

⁵² UNHCR, Armenia Emergency Refugee Response Inter-Agency Update 31 October – 7 November 2023, <https://reliefweb.int/report/armenia/armenia-emergency-refugee-response-inter-agency-update-31-october-07-november-2023>

⁵³ UNHCR, Armenia Refugee Response Plan, October 2023 – March 2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/103868>

⁵⁴ Azatutyun, Sepanian R., Karabakh's Death Toll Close to 500, 16.10.2023, <https://www.azatutyun.am/a/32639653.html>

zaangażowany w ochronę wszystkich swoich mieszkańców, w tym narodowości ormiańskiej, i przywrócenia systemu konstytucyjnego na całym terytorium Azerbejdżanu".^[55]

Społeczność międzynarodowa, jak i władze Armenii wyrażają zaniepokojenie, co do przyszłych losów dziedzictwa kulturowego Ormian z Górskiego Karabachu, w tym m.in. cmentarzy, kościołów i innych zabytków architektonicznych. Apelują także o zabezpieczenie przez Azerbejdżan pozostawionego przez uchodźców mienia.^[56]

Źródła watykańskie informują o zrównaniu z ziemią XIX wiecznego kościoła Kanatch Jam (Zham) w Suszy. Władze Azerbejdżanu nie wpuszczają obserwatorów w celu oceny stanu zabytków o charakterze religijnym, ale zdjęcia satelitarne mówią o tym, że dochodzi do ich niszczenia, mimo zapewnień ze strony władz o ich poszanowaniu.^[57]

Władze Azerbejdżanu aresztowały byłych urzędników samostwańczej Republiki Górskiego Karabachu. Aresztowano m.in. trzech byłych prezydentów RGK: Arayika Harutyuniana, który pełnił funkcję prezydenta od maja 2020 r. do 01.09.2023 r., Bako Saakyan (2007-2020), Arkadi Ghukasyana (1997-2007) oraz Davida Ishkhanyana, który pełnił funkcję przewodniczącego parlamentu RGK, Rubena Vardanyana - byłego sekretarza stanu i Davida Babayana - byłego ministra spraw zagranicznych. Główne oskarżenia dotyczą separatyzmu i działań terrorystycznych.^[58]

Ponadto aresztowano byłego ministra obrony RGK, Lyova Mnatsakanyana. Oskarżono go o torturowanie Azerów podczas sprawowania rządów. Aresztowano również głównodowodzących Armii Obrony Górskiego Karabachu, w tym Davida Manukyan, oskarżonego o terroryzm, tworzenie nielegalnych grup zbrojnych oraz nielegalne przekraczanie granicy.^[59]

Aresztowani przedstawiciele władz Górskiego Karabachu nadal przebywają w więzieniach na terytorium Azerbejdżanu.^[60]

SYTUACJA HUMANITARNA W STREFACH KONFLIKTU ZBROJNEGO

Praktycznie wszyscy Ormianie zamieszkujący Górski Karabach (stanowiący *de iure*, a od września 2023 r. także *de facto* terytorium Azerbejdżanu), opuścili ten region. Do Armenii przybyło ponad 100 tys. uchodźców. Do 07.11.2023 r. Służba Migracyjna i Obywatelska w Armenii zarejestrowała 101 848 tys. uchodźców.^[61] Wielu uchodźców należy do grup szczególnie wrażliwych, w tym osób starszych, kobiet, dzieci, osób z niepełnosprawnościami, przewlekle chorych i noworodków. 52%

⁵⁵ UK Parliament, What is happening in Nagorno-Karabakh?, 28.09.2023, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9862/CBP-9862.pdf>

⁵⁶ European Parliament, Resolution of 5th October on the situation in Nagorno Karabakh after Azerbaijan's attack and the continuing threats against Armenia, 05.10.2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0356_EN.html

⁵⁷ Vatican News, Górski Karabach: Azerowie zniszczyli ormiański kościół, 30.04.2024, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2024-04/gorski-karabach-azerowie-zburzyli-ormianski-kosciol.html>

⁵⁸ Eurasianet, Azerbaijan arrest more ex-leaders of Nagorno-Karabakh, 04.10.2023, <https://eurasianet.org/azerbaijan-arrests-more-ex-leaders-of-nagorno-karabakh>

⁵⁹ Eurasianet, Azerbaijan arrest more ex-leaders of Nagorno-Karabakh, 04.10.2023, <https://eurasianet.org/azerbaijan-arrests-more-ex-leaders-of-nagorno-karabakh>

⁶⁰ Vatican News, Górski Karabach: Azerowie zniszczyli ormiański kościół, 30.04.2024, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2024-04/gorski-karabach-azerowie-zburzyli-ormianski-kosciol.html>

⁶¹ UNHCR, Armenia Emergency Refugee Response Inter-Agency Update 31 October – 7 November 2023, <https://reliefweb.int/report/armenia/armenia-emergency-refugee-response-inter-agency-update-31-october-07-november-2023>

stanowią kobiety i dziewczęta, 31% dzieci, 18% ludzie starsi. Połowa uchodźców to mieszkańcy wsi. ^[62]

Uchodźcy są narażeni na wielowymiarowe ubóstwo ze względu na ilość ich potrzeb, zwłaszcza ci, którzy są w grupie podwyższonego ryzyka, w tym samotne kobiety, dzieci (w tym dzieci bez opieki i dzieci w separacji), osoby z przewlekłymi schorzeniami, a także osoby niepełnosprawne i nosiciele wirusa HIV, LGBTIQ+ i osoby starsze. Wymagają one wsparcia we wdrożeniu do systemów krajowych. Największym wyzwaniem jest zapewnienie im środków do życia, w tym uzyskania narzędzi wspierających, godnej pracy i zwiększenia bezpieczeństwa ekonomicznego, a także dostępu do niedrogich mieszkań. ^[63]

Uchodźcom udzielają pomocy władze Armenii oraz organizacje lokalne i międzynarodowe. [Patrz: **Wpływ konfliktu na sytuację ludności cywilnej; Wewnętrzni Uchodźcy**]

ZAGROŻENIA DLA CYWILÓW NIEZWIĄZANE Z KONFLIKTEM ZBROJNYM

TERRORYZM

Brak jest przykładów tego typu działań.

POZAPRAWNE EGZEKUCJE, UPROWADZENIA, POGROMY

Brak jest przykładów tego typu działań.

PRZEMOC STOSOWANA W TRAKCIE DEMONSTRACJI I PROTESTÓW

Prawo do zgromadzeń jest w Armenii prawnie zagwarantowane, ale niekonsekwentnie przestrzegane w praktyce. ^[64]

Atak Azerbejdżanu w Górskim Karabachu we wrześniu 2023 r. spowodował masowe protesty w Erywanii. Demonstracje odbyły się w obliczu rosnącego niezadowolenia z premiera Armenii, Nikoła Paszyniana, bezczynności rosyjskich sił pokojowych i niepowodzenia zachodnich rządów w powstrzymaniu rozlewu krwi. Protestujący rozbili okna budynków rządowych na centralnym Placu Republiki w Erywanii podczas starcia z policją, gdy próbowali dostać się do środka. Funkcjonariusze odpowiedzieli, rzucając w tłum granaty ogłuszające. Podczas protestów we wrześniu i październiku zatrzymano w sumie ok. 200 osób. ^{[65][66]} Komitet Narodowy, który został utworzony

⁶² UNHCR, Armenia Refugee Response Plan, October 2023 – March 2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/103868>

⁶³ UNHCR, Armenia Refugee Response Plan, October 2023 – March 2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/103868>

⁶⁴ Freedom House, Freedom in the World 2023, Armenia, <https://freedomhouse.org/country/armenia/freedom-world/2023>

⁶⁵ Caucasus Watch, Anti-Government Protests Continue in Armenia, 24.09.2023, <https://caucasuswatch.de/en/news/anti-government-protests-continue-in-armenia-1.html>

⁶⁶ UK Parliament, What is happening in Nagorno-Karabakh?, 28.09.2023, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9862/>

przez opozycję i wzywa do zmiany rządu, twierdzi, że zatrzymano około 350 obywateli. ^[67]

Wśród zatrzymanych byli Andranik Tevanyan, opozycjonista i lider protestu, oraz Levon Koczarian, syn byłego prezydenta Roberta Koczariana, który według doniesień został poważnie ranny przez funkcjonariuszy policji, a następnie hospitalizowany. Tevanyan został zwolniony kilka godzin później. ^{[68][69]} Komitet Śledczy Armenii stwierdził również, że 28 zatrzymanych demonstrantów mogło zostać oskarżonych o udział w "masowych zamieszkach" i grożą im wysokie kary więzienia. Według ostatnich raportów policji, zatrzymano prawie sto osób, które zwolniono po około trzech godzinach (dane z 24.10.2023). ^{[70][71]}

Według oficjalnych informacji, rząd wszczął 13 dochodzeń w sprawie potencjalnego nadmiernego użycia siły przez organy ścigania w związku z protestami, które rozpoczęły się 19.09.2023 r. ^[72]

W maju 2024 r. odbyły się ogólnokrajowe marsze i protesty w związku z przekazaniem Azerbejdżanowi czterech przygranicznych wiosek, co społeczeństwo uznało za akt poniżający dla państwa, a mieszkańcy osiedli w pobliżu utraconych wiosek twierdzą, że posunięcie to odcina ich od reszty kraju i oskarżają Paszyniana o oddanie terytorium bez otrzymania czegokolwiek w zamian. ^[73] Protesty trwały kilka tygodni, uczestnicy żądali rezygnacji Paszyniana i poddania się rządu do dymisji. Miejscowo dochodziło do starć z policją, pod koniec maja zatrzymano 196 osób. ^[74]

W dniu 12.06.2024 r. doszło do kolejnej fali protestów po stwierdzeniu przez premiera Paszyniana, że traktat pokojowy z Azerbejdżanem jest bliski ukończenia. Na ulicach Erywania doszło do starć między policją a demonstrantami. Policja użyła granatów ogłuszających. Funkcjonariusze policji, cytowani przez rosyjskie agencje informacyjne, podali, że 17 funkcjonariuszy zostało rannych. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych podało, że 79 cywilów zostało rannych, a 98 zatrzymanych. Azatutyun, ormiański serwis internetowy, przekazał, że przywódca protestu, arcybiskup Bagrat Galstanyan, powiedział zebranym, że zażądał spotkania z Paszynianem w celu omówienia "warunków jego pokojowego odejścia". ^[75] Tureckie źródła podają, że w protestach odniosło obrażenia 101 osób, łącznie z funkcjonariuszami. ^[76]

⁶⁷ Caucasus Watch, Anti-Government Protests Continue in Armenia, 24.09.2023, <https://caucasuswatch.de/en/news/anti-government-protests-continue-in-armenia-1.html>

⁶⁸ Caucasus Watch, Anti-Government Protests Continue in Armenia, 24.09.2023, <https://caucasuswatch.de/en/news/anti-government-protests-continue-in-armenia-1.html>

⁶⁹ RFL/RF Armenian Service, Scores of Detentions Reported in Yerevan as Protesters Aim to Oust Armenian Prime Minister, 22.09.2023, <https://www.rferl.org/a/nagorno-karabakh-pashinian-armenia-azerbaijan-humanitarian-aid/32604471.html>

⁷⁰ Caucasus Watch, Anti-Government Protests Continue in Armenia, 24.09.2023, <https://caucasuswatch.de/en/news/anti-government-protests-continue-in-armenia-1.html>

⁷¹ US Department of State, 2023 Report on Human Rights Practices: Armenia, 23.04.2024, <https://www.ecoi.net/en/document/2107681.html>

⁷² US Department of State, 2023 Report on Human Rights Practices: Armenia, 23.04.2024, <https://www.ecoi.net/en/document/2107681.html>

⁷³ France 24, Thousands Rally in Armenia in protests at Azerbaijan land transfer, 27.05.2024, <https://www.france24.com/en/europe/20240527-anti-government-protests-in-armenia-over-azerbaijan-land-transfer>

⁷⁴ AP, Protests shut streets in Armenia capital, roads in other parts to demand the prime minister to resign, 27.05.2024, <https://apnews.com/article/armenia-protests-azerbaijan-b33bedefe0c25aaae54957ad5141be92>

⁷⁵ Reuters, Light F., Protests erupt as Armenia nears peace deal with Azerbaijan, 13.06.2024, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/armenian-pm-says-peace-deal-with-azerbaijan-needs-only-adjustments-before-2024-06-12/>

⁷⁶ AA, 101 people injured during anti-government protests in Armenia, 13.06.2024, <https://www.aa.com.tr/en/world/101-people-injured-during-anti-government-protests-in-armenia/3249365>

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA

Armenia jest krajem źródłowym i docelowym handlu ludźmi, głównie kobiet i dzieci, w celach seksualnych, pracy przymusowej i żebractwa. Jednak liczba ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanych przez władze Armenii spada od 2020 r. Armenia jest również krajem źródłowym i tranzytowym dla międzynarodowego handlu podrobionymi towarami luksusowymi i produktami markowymi, a także towarami akcyzowymi, takimi jak alkohol i papierosy.^[77]

Armenia jest krajem tranzytowym dla handlu heroiną - jest ogniwem na północnym bałkańskim szlaku przemytniczym między Afganistanem, Iranem, Kaukazem i Europą. Armeńskie, rosyjskie i irańskie grupy zorganizowane są zaangażowane w ten rynek. Większość heroiny trafia do kraju przez przejście graniczne Meghri na granicy Armenii z Iranem, jednakże w samym kraju rynek handlu heroiną jest niewielki z powodu małej populacji i jej niskich możliwości nabywczych. Ponadto Armenia jest krajem tranzytowym dla przemytu innych narkotyków, a także produkuje konopie indyjskie, głównie na rynek miejscowy.^[78]

W ostatnich latach w Armenii poważnym problemem stała się cyberprzestępczość. Organy rządowe stały się celem ataków oprogramowania szpiegującego i przestępców chcących wykorzystać słabe punkty w infrastrukturze publicznej i prywatnej kraju. Ataki te są często motywowane politycznie, a ich źródłem bywają inne kraje (np. Azerbejdżan, Rosja). Jednak cyberataki na poziomie międzynarodowym są również generowane z Armenii.^[79]

Najczęstsze przestępstwa finansowe dotyczą defraudacji środków publicznych, uchylania się od opodatkowania oraz fałszywych programów inwestycyjnych z udziałem zarówno podmiotów państwowych, lokalnych, jak i międzynarodowych.^[80]

PRAWNE I PRAKTYCZNE ASPEKTY DOTYCZĄCE ZMIANY MIEJSCA POBYTU

PRZEPISY REGULUJĄCE SWOBODĘ PRZEMIESZCZANIA SIĘ

Każda osoba, przebywająca legalnie na terytorium Republiki Armenii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i wyboru miejsca zamieszkania. Osoby te mają także prawo do wyjazdu z terytorium Armenii i swobodnego wjazdu/powrotu na terytorium Republiki Armenii. Prawo do swobodnego przemieszczania się może zostać ograniczone tylko poprzez wprowadzenie odpowiednich aktów prawnych - w celach zapewnienia bezpieczeństwa państwa, zapobieżenia lub badania przestępstwa, zapewnienia ochrony porządku publicznego, zapewnienia zdrowia i moralności lub zasadniczych praw i wolności innych osób. Prawo obywateli do

⁷⁷ Global Organized Crime Index, Armenia 2023, <https://ocindex.net/country/armenia>

⁷⁸ Global Organized Crime Index, Armenia 2023, <https://ocindex.net/country/armenia>

⁷⁹ Global Organized Crime Index, Armenia 2023, <https://ocindex.net/country/armenia>

⁸⁰ Global Organized Crime Index, Armenia 2023, <https://ocindex.net/country/armenia>

wjazdu na terytorium Republiki Armenii nie podlega ograniczeniu (art. 40 Konstytucji).^[81]

MIGRACJE WEWNĘTRZNE

Z otwartych źródeł informacji wynika, że od końca lat 90-tych XX w. aktywność społeczeństwa ormiańskiego w zakresie wewnętrznej migracji znajduje się na niskim poziomie (w porównaniu z migracją zewnętrzną). Rocznie wewnątrz kraju przemieszcza się ok. 3,8-4,4 tys. osób: z wiejskich rejonów do miejskich i z mniejszych miasteczek do większych miast. Wpływ na podejmowanie decyzji o wewnętrznej migracji mają m.in.: trudna sytuacja ekonomiczna w miejscu zamieszkania, bezrobocie, korupcja i brak perspektyw na polepszenie warunków życia.^{[82][83]}

Wskaźnik urbanizacji wynosi w Armenii 63%, przy czym widać dominujący status stolicy kraju Erywania, który liczy sobie ponad 1 mln mieszkańców. Giumri, drugie co do wielkości miasto, liczy sobie zaledwie 200 tys. mieszkańców.^[84]

WEWNĘTRZNI UCHODźCY

26.10.2023 r. rząd przyjął decyzję o przyznaniu tymczasowej ochrony uchodźcom z Górskiego Karabachu (ponad 100 tys. osób) na okres jednego roku. Zgodnie z prawem, osoby, którym przyznano tymczasową ochronę, są oficjalnie uznawane za uchodźców i są uprawnione do korzystania ze swoich praw wynikających z przepisów dotyczących uchodźców, w tym konwencji międzynarodowych, takich jak Konwencja Genewska dotycząca statusu uchodźców z 1951 r.^{[85][86]}

Uchodźcom udzielają pomocy władze Armenii oraz organizacje lokalne i międzynarodowe. [Patrz: **Wpływ konfliktu na sytuację ludności cywilnej; Sytuacja humanitarna w strefach konfliktu zbrojnego**]

UCHODźCY W KRAJACH SĄSIEDNICH

Armenia ma długą historię migracji, zarówno dobrowolnych, jak i przymusowych. Jej duża diaspora jest zróżnicowana i rozproszona po całym świecie. Bardzo zróżnicowane szacunki sugerują, że diaspora ormiańska może liczyć od 5 do 9 milionów, kilkukrotnie przewyższając liczbę Ormian mieszkających w Armenii. Ormianie od starożytności tworzyli społeczności za granicą, gdzie przodowali jako rzemieślnicy, kupcy, jak również pracując w innych zawodach.^[87]

⁸¹ Legislation - parliament.am., Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>,

⁸² E-CIS.Info, Migratsionnaya situatsiya v Respublike Armeniya za 2020 god, <https://e-cis.info/cooperation/3782/91016/>

⁸³ ArmStat, Demograficheskaya situatsiya, https://armstat.am/file/article/sv_12r_99_52.pdf

⁸⁴ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

⁸⁵ UNHCR, Armenia Emergency Refugee Response Inter-Agency Update, 20 October – 30 October 2023, <https://reliefweb.int/report/armenia/armenia-emergency-refugee-response-inter-agency-update-20-october-30-october-2023>

⁸⁶ Armenpress, Armenia grants Temporary Protected Status to forcibly displaced persons in Nagorny Karabakh, 26.10.2023, <https://armenpress.am/eng/news/1122869.html>

⁸⁷ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

W XX wieku miało miejsce kilka fal migracji Ormian. W następstwie ludobójstwa Ormian z 1915 r. w Turcji setki tysięcy ocalałych uciekło do społeczności na Kaukazie (w tym dzisiejszej Armenii), w Libanie, Syrii, Iranie, Europie i Rosji oraz założyło nowe społeczności w Afryce i obu Amerykach. W latach trzydziestych XX wieku władze ZSRR deportowały tysiące Ormian na Syberię i do Azji Środkowej.^[88]

Po uzyskaniu przez Armenię niepodległości w 1991 r., konflikt z Azerbejdżanem, spowolnienie gospodarcze i wysokie bezrobocie skłoniły setki tysięcy Ormian do poszukiwania lepszych możliwości ekonomicznych, przede wszystkim w Rosji, ale także w Stanach Zjednoczonych, krajach byłego Związku Radzieckiego i Europie. Kiedy gospodarka stała się bardziej stabilna pod koniec lat 90., emigracja na stałe zwolniła, ale Ormianie nadal szukali tymczasowej pracy sezonowej w Rosji. Przekazy pieniężne, które rodziny otrzymują od krewnych pracujących za granicą, mają kluczowe znaczenie dla ormiańskich gospodarstw domowych i gospodarki kraju.^[89]

PODSUMOWANIE

Armenia jest krajem o ustroju demokracji parlamentarnej.

W kraju tym nie jest orzekana ani wykonywana kara śmierci.

Armenia jest w stanie konfliktu z Azerbejdżanem po jego militarnym ataku z 19-20.09.2023 r. na Górski Karabach (*de iure* nienależący do Armenii, lecz *de facto* jeszcze do niedawna zamieszany przez Ormian i stanowiący nieformalny protektorat Armenii). Wskutek działań Azerbejdżanu nieuznawana Republika Górskiego Karabachu (RGK) skapitulowała i 28.09.2023 r. prezydent RGK Samwel Szahramanian podpisał dekret rozwiązujący to parapaństwo z dniem 01.01.2024 r.

Działania Azerbejdżanu spowodowały exodus Ormian zamieszkujących ten region. Ponad 100 tys. ormiańskich uchodźców znalazło schronienie w Armenii. Zarejestrowani uchodźcy otrzymują czasową ochronę na rok oraz pomoc humanitarną ze strony rządu, krajowych organizacji pozarządowych oraz organizacji międzynarodowych. Największym wyzwaniem jest zapewnienie uchodźcom mieszkań oraz bezpieczeństwa ekonomicznego przy ogólnie trudnej sytuacji ekonomicznej Armenii.

Dodatkowo, w kwietniu 2024 r. Armenia zgodziła się -pod presją- oddać Azerbejdżanowi cztery przygraniczne wioski w innym regionie, co wywołało szereg protestów w całym kraju w maju i czerwcu 2024 r.

Rozmowy pokojowe z Azerbejdżanem są w impasie.

Konflikt z Azerbejdżanem nie stanowi jednak jak do tej pory powszechnego zagrożenia dla życia ludności cywilnej w samej Armenii.

⁸⁸ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

⁸⁹ CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>

ZASTRZEŻENIE

Niniejsze opracowanie tematyczne zostało przygotowane przez Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia Urzędu do Spraw Cudzoziemców na potrzeby prowadzenia postępowań w sprawach o udzielenie ochrony międzynarodowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Opracowanie na temat sytuacji bezpieczeństwa może być pomocne w szczególności w sprawach rozpatrywanych w oparciu o **art. 15 pkt. 3 oraz art. 18 pkt. 1. Ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP z dn. 13 czerwca 2003 z późn. zmianami.**

Treść opracowania nie przesądza jednak o wyniku decyzji w indywidualnym postępowaniu administracyjnym, gdyż zawsze brana jest pod uwagę całość zgromadzonego materiału dowodowego i indywidualny charakter sprawy.

Informacje zamieszczone w niniejszym opracowaniu pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł. Zostały one zebrane i opracowane przy zachowaniu zasady neutralności i obiektywizmu, a także z dołożeniem najwyższej staranności – tak, by odzwierciedlały aktualny w chwili publikacji opracowania stan wiedzy na prezentowany temat, a także pochodziły z różnych źródeł.

Terminologia użyta w niniejszym opracowaniu nie jest terminologią prawniczą. Określenia takie jak „prześladowanie”, „dyskryminacja”, „konflikt” itp. używane mogą być, za materiałami źródłowymi, w znaczeniu potocznym i nie są tożsame z definicjami podanymi w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Niniejsze opracowanie zawiera wyłącznie informacje, poglądy i opinie prezentowane przez autorów materiałów źródłowych. Oświadczenia i oceny zawarte w niniejszym opracowaniu nie są i nie mogą być uważane za oświadczenia i oceny własne Urzędu do Spraw Cudzoziemców. Niniejsze opracowanie nie jest także i nie może być uważane za jakąkolwiek deklarację polityczną polskich władz.

Urząd do Spraw Cudzoziemców nie ponosi odpowiedzialności prawnej za publikowane w opracowaniu treści ani nie jest zobowiązany do publikacji jego aktualizacji, a także nie ponosi odpowiedzialności za sposób wykorzystania udostępnionych informacji.

Informujemy, że autorskie prawa majątkowe do niniejszego opracowania, w tym prawo do jego rozpowszechniania i publicznego udostępniania w Internecie, przysługują wyłącznie Urzędowi do Spraw Cudzoziemców (adres: ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa; NIP: 5262548316; REGON: 017315012).

BIBLIOGRAFIA:

1. AA, 101 people injured during anti-government protests in Armenia, 13.06.2024, <https://www.aa.com.tr/en/world/101-people-injured-during-anti-government-protests-in-armenia/3249365>
2. Amnesty International, Death Sentences and Executions 2020, 04.2021, <https://www.ecoi.net/en/document/2049793.html>
3. AP, Protests shut streets in Armenia capital, roads in other parts to demand the prime minister to resign, 27.05.2024, <https://apnews.com/article/armenia-protests-azerbaijan-b33bedefe0c25aaae54957ad5141be92>
4. Armenpress, Armenia grants Temporary Protected Status to forcibly displaced persons in Nagorny Karabakh, 26.10.2023, <https://armenpress.am/eng/news/1122869.html>
5. ArmInfo, Mkrthyan M., Official Baku's reaction to military-technical cooperation between Armenia and France is puzzling - Yerevan, 19.06.2024, https://arminfo.info/full_news.php?id=84523&lang=3
6. ArmStat, Demograficheskaya situatsiya, https://armstat.am/file/article/sv_12r_99_52.pdf
7. Azatutyun, Sepanian R., Karabakh's Death Toll Close to 500, 16.10.2023, <https://www.azatutyun.am/a/32639653.html>
8. Caucasian Knot, Karabakh: bad_peace or war?, https://www.kavkaz-uzel.eu/category/Karabakh_bad_peace_or_war
9. Caucasian Knot, Pashinyan Nikol Vladimirovich, 26.05.2021, <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/205141/Parliament.am>
10. Caucasian Knot, Vaagn Khachatryan izbran prezidentom Armenii, 03.03.2022, <https://kavkaz-uzel.eu/articles/373810/>
11. Caucasus Watch, Anti-Government Protests Continue in Armenia, 24.09.2023, <https://caucasuswatch.de/en/news/anti-government-protests-continue-in-armenia-1.html>
12. CIA, Location Maps, Armenia transportation, 2002, https://www.cia.gov/static/eba5426f0b87bd8b54a364202d0240bb/armenia_transportation.jpg
13. CIA, The World Factbook, Armenia, 18.06.2024, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/armenia/>
14. E-CIS.Info, Migratsionnaya situatsiya v Respublike Armeniya za 2020 god, <https://e-cis.info/cooperation/3782/91016/>
15. Eurasianet, Azerbaijan arrest more ex-leaders of Nagorno-Karabakh, 04.10.2023, <https://eurasianet.org/azerbaijan-arrests-more-ex-leaders-of-nagorno-karabakh>
16. European Parliament, Resolution of 5th October on the situation in Nagorno Karabakh after Azerbaijan's attack and the continuing threats against Armenia, 05.10.2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0356_EN.html

17. France 24, Azerbaijan rejects Armenia peace talks in US over Washington's 'biased remarks', 16.11.2023, <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20231116-azerbaijan-rejects-armenia-peace-talks-in-us-over-washington-s-biased-remarks>
18. France 24, Thousands Rally in Armenia in protests at Azerbaijan land transfer, 27.05.2024, <https://www.france24.com/en/europe/20240527-anti-government-protests-in-armenia-over-azerbaijan-land-transfer>
19. Freedom House, Freedom in the World 2023, Armenia, <https://freedomhouse.org/country/armenia/freedom-world/2023>
20. Global Organized Crime Index, Armenia 2023, <https://ocindex.net/country/armenia>
21. Hetq.am., Vaagn Khachaturyan stal pyatym prezidentom Armenii, 03.03.2022, <https://hetq.am/ru/article/141803>
22. Legislation - parliament.am., Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>.
23. Ministry of Foreign Affairs of Armenia, Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Armenia, 19.06.2024, https://www.mfa.am/en/interviews-articles-and-comments/2024/06/19/mfa_statement/12700
24. National Assembly of the Republic of Armenia, Constitution of the Republic of Armenia, <https://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1&lang=eng>
25. Ochman K., Premier Armenii obiecuje wstrząsnąć gabinetem i dalej kierować rządem, 18.11.2020, <https://kierunekkaukaz.pl/2020/11/18/premier-armenii-obiecuje-wstrzasnac-gabinetem-i-dalej-kierowac-rzadem/>
26. OSW, Armenia-Azerbejdżan: nowe walki wokół Górskiego Karabachu, 18.11.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-11-18/armenia-azerbejdzan-nowe-walki-wokol-gorskiego-karabachu>
27. OSW, Azerbejdżan 2024: zawrót głowy od sukcesów, 04.06.2024, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2024-06-04/azerbejdzan-2024-zawrot-glowy-od-sukcesow>
28. OSW, Eskalacja napięcia w Górskim Karabachu, 28.03.2022, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-03-28/eskalacja-napiecia-w-gorskim-karabachu>
29. OSW, Górecki W., Armenia: Kontestowany sukces Paszyniana, 21.06.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-06-21/armenia-kontestowany-sukces-paszyniana>
30. OSW, Górecki W., Blokada korytarza lacyńskiego. Górski Karabach wprowadza kartki na żywność, 17.01.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-01-17/blokada-korytarza-laczynskiego-gorski-karabach-wprowadza-kartki-na>
31. OSW, Górecki W., Exodus Ormian z Górskiego Karabachu, 03.10.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-10-03/exodus-ormian-z-gorskiego-karabachu>
32. OSW, Górecki W., Strachota K., Niewypowiedziana wojna. Nowy etap konfliktu azerbejdżańsko-armeńskiego, 06.03.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-03-06/niewypowiedziana-wojna-nowy-etap-konfliktu-azerbejdzansko>

33. OSW, Powojenne rozliczenia. Kryzys polityczny w Armenii, 29.04.2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-04-09/powojenne-rozliczenia-kryzys-polityczny-w-armenii>
34. OSW, Strachota K., Koniec Górskiego Karabachu. Polityczne trzęsienie ziemi na Kaukazie Południowym, 28.09.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-09-28/koniec-gorskiego-karabachu-polityczne-trzesienie-ziemi-na-kaukazie>
35. OSW, Strachota K., Trzecia wojna karabaska, 23.09.2023, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-09-19/trzecia-wojna-karabaska>
36. OSW, Wojna czterodniowa w Górskim Karabachu, 06.04.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-04-06/wojna-czterodniowa-w-gorskim-karabachu>
37. PISM, Perspektywy armeńsko-azerbejdzańskich rozmów pokojowych, 08.05.2024, <https://www.pism.pl/publikacje/perspektywy-armensko-azerbejdzanskich-rozmow-pokojowych>
38. PISM, Rosyjski rozejm - perspektywy konfliktu o Górski Karabach, 30.11.2020, <https://www.pism.pl/file/160a50e5-916e-4fcd-b3d3-1c157adc6561>
39. Politico, Hayden J., Armenia agrees to return 4 villages to Azerbaijan, 20.04.2024, <https://www.politico.eu/article/armenia-agree-return-4-village-azerbaijan/>
40. Przegląd Geopolityczny, Nogalski S., Przyczyny wojny o Górski Karabach i jej wyniki, <https://przeglad.org/wp-content/uploads/2021/10/XXXVII-04-Nogalski.pdf>
41. Reuters, Light F., Protests erupt as Armenia nears peace deal with Azerbaijan, 13.06.2024, <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/armenian-pm-says-peace-deal-with-azerbaijan-needs-only-adjustments-before-2024-06-12/>
42. RFL/RF Armenian Service, Scores of Detentions Reported in Yerevan as Protesters Aim to Oust Armenian Prime Minister, 22.09.2023, <https://www.rferl.org/a/nagorno-karabakh-pashinian-armenia-azerbaijan-humanitarian-aid/32604471.html>
43. Studium Europy Wschodniej UW, Azerbejdżan zaproponował Armenii spotkanie na granicy państwowej, 23.11.2023, <https://studium.uw.edu.pl/azerbejdzan-zaproponowal-armenii-spotkanie-na-granicy-panstwowej/>
44. Tass, Premier Armenii i chleny kabmina prinesli prisyagu, 10.09.2021, <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/12357587>
45. TVP Wilno, Armenia planuje opuszczenie prorosyjskiego sojuszu militarnego OBUZ, 13.06.2024, <https://wilno.tvp.pl/78069884/armenia-planuje-opuszczenie-prorosyjskiego-sojuszu-militarnego-oubz>
46. TVP World, Armenia to quit Russia-led military alliance amid escalating tensions with Russia, 13.06.2024, <https://www.tvp.pl/tvpworldcom/kategorie/politics/armenia-to-quit-russialed-military-alliance-amid-escalating-tensions-with-moscow/78071635>
47. UK Parialment, What is happening in Nagorno-Karabakh?, 28.09.2023, <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9862/CBP-9862.pdf>

48. UN, Karabakh emergency escalated, thousands still pouring into Armenia: UN Agencies, 29.09.2023, <https://news.un.org/en/story/2023/09/1141662>
49. UNHCR, Armenia Emergency Refugee Response Inter-Agency Update 31 October – 7 November 2023, <https://reliefweb.int/report/armenia/armenia-emergency-refugee-response-inter-agency-update-31-october-07-november-2023>
50. UNHCR, Armenia Emergency Refugee Response Inter-Agency Update, 20 October – 30 October 2023, <https://reliefweb.int/report/armenia/armenia-emergency-refugee-response-inter-agency-update-20-october-30-october-2023>
51. UNHCR, Armenia Refugee Response Plan, October 2023 – March 2024, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/103868>
52. US Department of State, 2023 Report on Human Rights Practices: Armenia, 23.04.2024, <https://www.ecoi.net/en/document/2107681.html>
53. Vatican News, Górski Karabach: Azerowie zniszczyli ormiański kościół, 30.04.2024, <https://www.vaticannews.va/pl/swiat/news/2024-04/gorski-karabach-azerowie-zburzyli-ormianski-kosciol.html>